

PAUL VOLDEMAR KOPPELI 100. SURMA-AASTAPÄEV

Küllli Keel (Küllli Saard)

Paul Voldemar Koppel sündis 19.05.1904 ukj Tallinnas tiser Jüri ja Julie Catharine Koppeli perekonnas üheksanda lapsena. Kokku oli peres 12 last. P. V. Koppel on meenutanud: “Olen alati olnud kiindunud oma vanematesse. Lapseeas, mälestuse kohaselt, armastasin viibida vanemate seltsis rohkem kui omasugustega vallatades. Minu vanemad pole kunagi usuelule võõraks jäänud, vaid alati võitlejad eksijad kristlased olnud. See mõju avaldub juba väga noorelt lastejumalateenistusest osavõtmises Tallinna Kaarli kirikus, millise koguduse liikmed olid minu vanemad.” Paul Voldemari ristas Tallinna Kaarli kirikus õpetaja Johann Heinrich Brasche 19.06.1904, samas kirikus sai ta 22 aastat hiljem 23.05.1926 ka leeriõnnistuse.

Koolitee algas juba nelja-aastasena Tallinnas väike-lastekoolis “Leivarott”. Seitsmeaastasena siirdus Paul Voldemar vene vaestelastekooli nn Priijutti (vene priijut – varjupaik), kust rahvusliku tagakiusamise pärast – vähemuses olevad eesti poisid ja vene “priijutid” tavatsesid omavahel rihmapannaldega võidelda – oli sunnitud viimasest klassist omal tahtel välja astuma. Sellest east on Paul Voldemarile eredalt meelde jäänud sagedased Pauluse koguduse pühapäevaõhtused jumalateenistused Tallinna Rootsi kirikus. Jutlust oli noorel poisil küll raske jälgida, meeldis aga väga kogudusega kaasa laulda ning mällu jäid vaimustavad laevad kiriku seintel. Sageli külastas ta isaga ka palvelaid Liivalaias ja Kaupmehe tänaval, kus, nagu ta ise on meenutanud, talle miskipärast sealsed lihtsad kuulutused enam meeldisid – võimalik, et ehk olin suurem ja sain rohkem aru. Paul Voldemar sai osa ka Tallinna baptistide Allika koguduse elust, tänu vanaemale, kes oli selle liige, ja emale, kes tihti nende lugemise tundidest jõudu eluraskustega võitlemiseks leidis. Eriti jäid lapsele meelde pasuna ja keelpilli kooridega kaunistatud pühapäevased pärastlõunased palvetunnid. Sel ajal pidid koolilapsed osa võtma ka Nevski katedraali jumalateenistustest Toompeal, mida Koppel nimetas luteri kiriku vaimu lämmatamiseks.

Koolitee jätkus Uue tänava algkoolis. “Selles koolis käies elasin üle revolutsioonija. Jäin usuelule võõramaks. Peale lõunat koolis käies ja igapäev kino eest möödudes lasti koolipoisse poole hinnaga pilta vaatama, mida meie koolist tulles ohtrasti kasutasime.” Mõnda aega käis ta ka Vene tänava algkoolis, kus lõi uuesti lõkkele võitluse tung kõlblise täiuse poole, mis lapseeas oli istutatud.

Algkoolile järgnesid õpinguaastad 1920–26 Tallinna Linna Poeglaste Gümnaasiumis. “Algkoolis lõkke-

le lõõnud teaduse huvi ja kõlblise täiuse ideaal saavad siin eriti hoogu. Viimane seisis korra ja kohuse täitmises. Kodune aeg oli täpselt ärajaotatud kasulikkude tööde peale, ka ema aitamiseks, keda ma väga armastasin. Koolis asutasime seltsi vaimliste ja kõlbliste huvide äratamiseks ja kasvatamiseks. Andsime välja ajakirja “Kobruleht”, milles piisutasime peamiselt õpilaste pahesid. Võtsin osa igast võimalikust loengust väljaspool kooli ja kuulasin karskuse kursusi. Olin juba siis ilmavaateliselt täiskarsklane – valget viina ei ole ma kunagi elus suhu võtnud, veini ja kodutehtud õlut lapselikus rumaluses olen mõned korrad maitsenud vanemate inimeste pakkumisel, kuid juba väga varakult sellele vastu astunud, kuna ta mulle loomult on vastikuks jäänud, eriti kõlblise täiuse ideaali mõjul; ka ei ole ma kunagi teadlikult suitsetanud peale väikese poisina kastanjamunakoos “popsutatud” taku ja sambala, sedagi mõned korrad. Õppeainetest huvitasid mind endiselt matemaatika, kosmoloogia ja mõteteteadus (psühholoogia ja loogika) ja muusika (käisin paljudes

laulukoorides ise laulmas). Sealjuures kasvas aga huvi rohkem ja rohkem usuelu ja usuteaduse vastu.”

Pärast Gustaw Adolfi gümnaasiumi lõpetamist tabas P. V. Koppelit haigus – veremürgitus ja sellest tingitud komplikatsioonid, mille võitmiseks kulus tal ligi kolm aastat. “See oli viimane katse Jumalal mind oma poole tõmmata. Ta aitas mind haigusest ilma defektideta otse imekombel välja, nii et ma võisin 1929. a II semestril ülikooli astuda usuteadust õppima. Ülikoolis õppimise aeg on olnud mul tõsine töö ja pingutuse aeg, kuid ühtlasi sisemise edenemise ja kasvamise ning rõõmu aeg. Väljakujunenud kõlbline tase ja vaade hoidis mind eemale ülikooli seltside elust, peale Akadeemilise Usuteadlaste Seltsi ja kristlikkude seltside (Kristlike Üliõpilaste Selts - K. S). Ema täielik andumine usuelule ja Jeesusest Kristusest jõu ammutamine usu läbi valude ja haiguste ning raskuste ja murede võitmiseks, täitis ka mind sügava usu, lootuse ja armastuse vägedega, nii et minugi eluallikaks sai Kolgata rist ja minu ainus igatsus ja püüd oli tõsiduses seda risti teenida ja selle läbi oma kalli ema vanaduse päivi ilusaks ja õnnelikus teha. Kuid Jumal lubas teda ainult minu püüdmiste suhtes minu esimest teadusliku töö auhinnaga kroonimist siin maa peal üle elada ja rõõmustuda. Järgmise aasta kevadel, märtsikuul 1933 kutsus Jumal teda siit maailmast oma päris kodu. See oli raskem löök mulle, kuid ühtlasi usus täienemise ja kasvamise aeg; ma elasin sel kevadel ülestõusmise pühi esmakordselt tõsiselt Jeesuse Kristuse ülestõusmise pühadena minu elus üle. Kallim varandus, mida ema mulle jättis, oli tema vana Piiblräamat, mida tema oma viimastel aastatel tüdimata luges ja endale märkis ja millised kohad minule igapäev ikka uusi ja suuremaid Jumala saladusi ja sügavusi ilmutavad Jeesuses Kristuses. Tarvitseb minul ainult ema vana Piibel lahti lüüa ja jälle voolab minust läbi uus Jeesuse Kristuse vägi ja jõud.”

Tartu Ülikoolis kirjutas lisaks veel teadusliku tööd «Psühhoanalüüsi metafüüfilised eeldused» ja „Psühhoanalüüsi waated kristlikule dogmale”, mis mõlemad hinnati I auhinnaga.

Kevadel 1934 lõpetas P. V. Koppel Tartu Ülikooli usuteaduskonna mag theologiae astmega võrdleva usunditeaduse alal (“Psühhoanalüüsi waated kristlikule dogmale”) ja sama aasta sügisel lõpetas ta kooliõpetaja kutse saamiseks didaktilis-metoodilise seminari usuõpetuse alal. 1934. aasta juunis asus P. V. Koppel prooviaastale Nõmme Rahu kogudusse õpetaja Anton Eilarti juurde. Samal ajal andis ta ka usuõpetuse tunde Gustav Adolfi Gümnaasiumis. 15.03.1935 otsustas Konsistoorium, arvestades 27.-29.11.1934 toimunud pro venia concionandi ja pro ministerio eksami tulemusi, prooviaasta tööd ja koguduste tarvidust kiriku-

õpetajate järele, lühendada Koppeli prooviaastat ja lubada ta ordineerimisele. Ordineeriti ta palmipuu-depühal 14.04.1935 Tallinna Toomkirikus üldkiriku vikaarõpetajaks. Teenistuskäik algas samal aastal Randvere koguduse ja Rohuneeme kabeli hooldajaõpetajana, kuhu ta jäi tööle 1937. aasta lõpuni.

Kirikutöö Kaarli koguduses sai alguse 1936 ja kestis 15 aastat. 30.01.1936 valis koguduse nõukogu kolme kandidaadi seast P. V. Koppeli abiõpetajaks. (Kandideerisid veel Elmar Pähn ja Jaan Audova.) Ametitise õnnistamine toimus 24. mail. Jumalateenistusel teenisid praost Aleksander Kapp, õpetajad Friedrich Stockholm ja Artur Sommer. 1941. aastal sai temast koguduse I pihtkonna õpetaja ajutine kohusetäitja. Teenimine Kaarli koguduses katkes ootamatult. Pühapäeval, 13. septembril 1950 arreteeriti P. V. Koppel kiriku kantseleis oma kahe väikese lapse nähes. Karistuseks määrati 10 aastat vabadusekaotust. Vanglatee viis Komisse Uhta linna. Kuna õpetaja Koppeli tervis ei olnud kuigi hea, ei saadetud teda välitöödele ja ta töötas kas sanitari või kirjutajana. Vangilaagrist vabanes ta 1955. aasta maikuu. Septembris pöördus P. V. Koppel Konsistooriumi poole sooviga jätkata tööd kirikus ning võimalusel perekonna lähedal, kuna kõik lapsed olid veel kooliealised. 1955. aasta detsembrikuust määratigi ta Jõelähtme koguduse õpetajaks, kus teenis kuni 1963. a aprillikuumi. 1961. aastast oli ta ka Harju-Jaani koguduse hooldajaõpetaja ning alates 1963-ndast kuni surmani koguduse õpetaja.

P. V. Koppel oli tegev ka väljaspool Kaarli kogudust: 1942. aastal valiti ta Venemaa eestlaste usulise teenimise korraldamise komitee liikmeks ja EELK Noorsootöö toimkonna liikmeks ning 1944. aasta lõpus Tallinna praostkonna kirikuelu korraldavaks õpetajaks; sama aasta lõpust kuni 1946. a kevadeni oli ta Tallinna praosti kohusetäitja ning 1945–49 Konsistooriumi assessor, samuti tegi ta kaastööd Eesti Kirikule, Laste Sõbrale ja Noorte Juhile.

Oma tulevase abikaasa Ellinoriga (snd Vaidla) tutvus ta Kaarli Noorte Koondises. Ellinor oli õppinud Helsingi Kirikumuusika Instituudis ning töötas aastatel 1952–1972 Kaarli koguduses organist-koorijuhina. Nende laulatus toimus 22. juunil 1939 Kaarli kirikus. Peres kasvas viis last: Jüri-Mattias, Malle-Maria, Katri-Julia, Anne-Lydia ja Paul-Kristjan. Kui isa ära viidi, olid kõik lapsed väikesed – vanem poeg üheksa-, noorem kõigest kaheaastane. Tütar Katri-Julia on meenutanud: “Lapsepõlvest mäletan oma isa vähe, ta oli pikkade päevadega tööl. Ema rääkis, et eriti raske oli isal sõja-ajal, mil õpetajaid oli vähe – kes viidi Venemaale, kes põgenes Läände. Kogudus oli aga veel suur ning muidugi oli talitusi palju. ... Isa võttis meid sageli kirikusse kaasa, teenistustele ja ka päevastele vastu-

võtuaegadele. ... Siis tuli 13. september 1950, mis nii minul kui nooremal õel on südamesse jäänud: kaks tumedates riietes meest tulid kantsseisse ning palusid isal kaasa tulla. Kõigil olid näod nii kohkunud! Koju me üksi minna ei osanud, juhatuses keegi mees viis meid Meriväljale. Läbiotsijad tulid koju. Emale öeldi, et isa on eeluurimisvanglas. Kõigest sellest palju lastele ei räägitud, ka hiljem mitte.”

Paul Voldemar Koppel suri 20. aprillil 1964 ja on maetud Siselinna kalmistule.

Artikkel on ilmunud Kaarli koguduse
jürikuu 2004. a ajakirjas “Sulane” nr 2/36

Kasutatud kirjandus:
Eesti Kirik, 6.02.1936 nr 6